

A TANÍTÓ SZAVA (NEVELÉSI ESETTANULMÁNY)

T. Kriszta és H. Márta 2. osztályos tanulók. Jó barátnők és padszomszédok. Mindketten jeles tanulók.

Kriszta jómódú tisztviselő szülők egyetlen gyermeke; apa, anya dolgozik, őt a nagymama neveli.

Márta háromgyermekes családban él, édesapja jól kereső szakmunkás, anyja a három gyermek mellett nem dolgozik. Szoba, konyha félkomfortos lakásban szépen laknak, élnek.

Kriszta sokszor meglátogatta kis barátnőjét, Mártát. Nagyon sokat szoktak játszani.

Eddig tart a történetnek az a része, amíg minden simán, szépen, a gyermeki életnek és szokásoknak megfelelően történt.

A 2. osztályos tanév november hónapjában a gyermek ideggondozó rendelésére Krisztát a nagyanyja hozta el. A következőket panasolta: a jeles tanuló napról-napra kettes osztályzatokat visz haza. Nem eszik. A tanító néni is panaszkodott rá, hogy figyelmetlen. Hazudik. A nagymamával szemtelen. A napokban már csavargott is. *Három kilót fogyott.*

A szokásos kikérdezés azt árulta el, hogy a szülők jól élnek, anyagi gondjaik nincsenek, a háztartást a nagymama kifogástalanul ellátja, Krisztával is csak másfél hónapja van baj. — Most senkivel nem barátkozik. Ő eljárt ugyan Mártáékhoz, de Márta anyukája nem engedi Krisztáékhoz. Attól félt, hogy a szép lakást beszennyezik, esetleg a gazdag szülők nem látják szívesen a szerény barátnőt.

Mivel Kriszta anyjának, többszöri hívására sem jött el Márta, Krisztának sem engedte meg, hogy kis barátnőjét, Mártát meglátogassa.

A tanító néni mindkét kislányt egyformán szerette.

Kriszta különösen törekedett a tanító néni szeretetének megtartására, anyukájával ritkán játszhatott.

Ennyit mondott el a nagymama.

Most jött Kriszta. Az intelligenciavizsgálatot nem részletezem, a beszélgetésből csupán azt emelem ki, ami a leglényesebb mozzanatot képezte az élettörténetben.

A játszótárstól való eltiltás után hamarosan

jelentkeztek kisebb mulasztások Krisztánál. — *Egyszer a tanító néni — a legnagyobb jóhiszeműséggel — a két kis gyermek jüzetének ellenőrzése után ezt a megjegyzést tette: ma Mártát jobban szeretem, mint Krisztát. Sokkal szebben, gondosabban dolgozott.*

Ettől kezdve Kriszta mind testi állapotában, mind tanulmányi eredményét tekintve, de magatartásában is rohamosan romlott.

Kezelésbe vettük az esetben szereplő személyeket. Kicsit nagyképpen kifejezve. — *csoportterápiát alkalmaztunk. Két hónap múlva Kriszta rendbe jött, meghízott, a két kis gyermek ismét jó barátságba került, s a bizonyítvány is teljesen a régi lett.*

Meleg József

Kaposvár, Tanítóképző Intézet

HOGYAN NOVELHETJÜK AZ ISKOLAI ÜNNEPÉLYEK NEVELŐ HATÁSÁT?

Az iskolai ünnepélyek nevelési lehetőségei sokfélék lehetnek: az egész tanulói személyiséget, továbbá az osztályok, az iskola tanuló-közösséget egyetemlegesen és harmonikusan formálhatják eszmei-világnézeti, etikai, esztétikai síkon egyaránt. Befolyásolhatják a tudatbeli tisztánlátást, megértést, elősegíthetik a közös élményeken és érzelmeken keresztül az eszmék meggyőződéssé válását, példaképeket állíthatnak a tanuló ifjúság elé, összeforraszthatnak a munkában, mozgósíthatnak a közös tevékenységben. Fejleszthetik a magatartást, viselkedésszabályi igényességet, a fegyelmezettséget, és az esztétikai ízlés csiszolásának is jelentős forrásai lehetnek.

Ezideig sajnos nem mindenütt és mindenkor hasznosítottuk jelentőségüknek megfelelően az iskolai ünnepélyek kínálta *igen gazdag nevelési lehetőségeket*. Sok helyen a Rendtartásban előírtaknak eleget téve csupán a „betű” szerint tartják meg és nem gondolják át kellőképpen eszmei tartalmukat, nem érzik át kellőképpen érzelmi hatóerejüket, s lemondanak sokoldalú pedagógiai hatékonyságukról. Így egyre inkább erősödik az „üres formalitássá válás veszélye”, mert sok helyen évről érve megszokottan ugyanarról az oldalról eleventik fel az ünnep eseményeit, s ugyanazokat a szempontokat be-

szélik meg állandóan! Elmondanak néhány közismert történelmi tény, vagy már szinte el-koptatott frázisszerű megállapítást, s így jár-nak el minden évben. Ezáltal az ünnepek eszmei tartalma, lényege a felszínen marad, s vele ellentétes, vagy kifejezetten negatív hatást gyakorolnak a tanulói közösségre.

Konkrétabban, és az életkorhoz jobban kell differenciálni az ünnepélyek pedagógiai problémáit. Eszmei mondanivalójukat a gyerme-kek korának megfelelő szinten kell formába önteni, hogy a lényegét valamennyi tanuló megérthesse. Legyen pl. a beszédek tartalma-ban fokozatosság, hogy így sikeresen el tud-ják juttatni a tanulókat a gondolatok teljes jelentőségének megértéséhez, és átérzettségé-hoz, hiszen a gyermekek minden évben éret-tebbé válnak, s erre gondolni kell!

Az ünnepélyek sokrétű nevelő hatásainak érvényesítése érdekében szükséges, hogy azok szerepeljenek az iskolák évi nevelési tervé-ben; legyenek szerves részei az intézetek pe-dagógiai munkájának, épüljenek abba bele. Ezáltal a nevelőtestületek egésze magáénak fogja érezni ezeket a feladatokat.

Legalább egy héttel az ünnepség előtt ké-szítsük elő a tanulóifjúságot a soron követ-kező ünnep alapgondolatának, hangulatának és célkitűzésének felelevenítésével — világ-nézeti mondanivalójára. Ezt megtehetjük osztályfőnöki órán rövid, szemléletes, kép-zeletindító emlékeztetés formájában. De jó alkalmat nyújt erre a faliújság is, amelyen egy-egy határos, kifejező erejű illusztráció (fénykép, reprodukció, rajz a főesemények-ről, hősről), a tanulók által írt cikk is lelkes mozgósítóerővel tud hatni tudatukra, emlé-kezetükre és érzésvilágukra.

Legyen ez az eljárás az iskola életében hagyomány, és vegye ki a részét belőle vala-mennyi osztályfőnök és osztály. Így vonzó lesz az ünnepvárás, és egyre nagyobb igényt tudunk a tanulóknak támasztani az ünne-pély műsorának színvonalát illetőleg.

A tanulók előkészítése mellett alapvetően fontos a nevelőtestület közvetlen — vagy legalábbis közvetett — részvételének és ösz-szefogásának biztosítása, sajátos feladataik összehangolása. Ezért az ünnepélyeknek le-gyen állandó szervező bizottsága, melyben a mindent egységbe fogó főrendező mellett vegyenek részt az ünnepélyek műsorát alkalmakként nyújtó nevelők, mint pl. az ünnepi beszédet mondó tanár, a történelmi adatokat, eseményeket és szemelvényeket pontosan szolgáltató történelemtanár, az ünnep han-gulatát költeményekkel aláfestő irodalom-tanár, az érzelmi hozzáállást és hatást bizo-tosító énektanár, karvezető, a dekorációk stilszerűségét és harmóniáját elősegítő rajz-tanár, végül a fegyelem, felvonulás, eszté-tikumát előmozdító úttörővezető és a test-

nevelő tanár és az általuk szervezett ifjúsági rendező gárda.

A műsor megszervezése, a munkaformák sokféleségét követeli meg. A bizottságnak az előkészület során mindenek előtt tisztáznia kell az ünnepség eszmei célját, biztosítania kell a tárgyi ismeret, ismeretek és érzelmeket keltő mozzanatok számbavételét továbbá az ideológiaiilag és művészileg értékes műsor ösz-szeállítását.

Az előkészítő munkába és az aktív sze-replésbe minél több tanuló vonjunk be, ve-le nem csupán az átélés intenzitását fokozhat-juk, de előkészíthetjük így őket jövőbeli ilyen irányú társadalmi feladataikra is, minthogy készségeket szerezhetnek a kollektív sze-rvező munká fogásaiban is.

A gondos szervezés azt is feltételezi, hogy a szervező bizottság mindenre kellő időt és — benne-ésszerű terminus-elosztást biztosít-son már csak azért is, hogy minden műsor-szám valóban „testre szabott” legyen, és hogy kellő idő álljon rendelkezésre a szereplők zavartalan és sikeres felkészülésére, a műsoranyag megfelelő megérzésére, próbák, gyakorlások, főpróba, teremdíszítés stb.)

Az értelmi fejlettség jelentősen eltérő szin-tje miatt feltétlenül ajánlatos az alsó és felső tagozat számára külön műsorral megtartani az ünnepélyeket.

Az ünnepélyek maximális időtartama 1, s 1½ óra között mozoghat, az alsósoknál 1 óránál tovább ne tartson.

A műsor központi helyére az ünnepi be-széd kerüljön, hisz az ünnepély eszmei tar-talmát ez tükrözi a leghatásosabban. Ne legyen hosszabb 15—20 percnél. Az esemény-szerű, vagy életrajzi közlések mértéktartóak legyenek benne, szerencsés, ha ezeket inkább rövid, képzetrelelhető, eleven művészi felol-vasások helyettesítik, mert általuk színesebb lesz a beszéd is és változatosabb a műsor. Mindig legyen benne valami újszerű beállítás, új oldalról megvilágított elem, kiegészítés, tanulság, aktualizálás. Ragadja meg a tanulók érdeklődését, és olyan legyen gondolatainak formába öntése, hogy első hallásra megért-hessék. Buzdítson, lelkesítsen, indítsa a kö-zösségben elhatározásra és tetterre. Feltétlenül kerülje el benne az ünnepi szónok az egy-hangúságot, az unalmat és a közönyt. Expo-nálásakor a beszéd zenei elemeit (hangerő, hangmagasság, hangszín, kiejtés, tagolás, hanglejtés, szünetek beiktatása) és a felhasználni színesi vonásokat (arcjáték, taglejtés, testtartás) mindig harmonikusan és hozzá illően alkalmazza a tartalomhoz, és érzel-mileg is hűen tükrözze az előadók meggyő-ződését, hogy a hallgatóságban is egyértelmű, pozitív hatást tudjon kiváltani.

A beszédet minden ismétlődő alkalommal más-más nevelő mondja; ez már önmagában

is újszerűséget kölcsönöz a műsornak, mert minden ember más megvilágításban tárja fel a történeteket, mást hangsúlyoz, mást aktualizál, másként érzékelteti a fejlődést, az előrehaladást.

Az ünnepi beszédet *szorosan körülfontja a kiegészítő műsor*, melynek feladata a kimagasló esemény emocionális kiegészítése, aláfestése és élményekkel átítatott felfokozása. Erre szolgálnak a versek, irodalmi szemelvények, dialogikus jelenetek, kórusművek, hangszeres kísérettel előadott dalok, hangszerszólók, és népi játékok, táncok.

Az irodalmi és zenei jellegű műsorszámoknál igen fontos követelmény az, hogy legyenek közöttük olyan hálód művek, amelyek az illető eseményt, vagy hőst a kortársak, vagy a hozzájuk közel álló időszak szerzőinek alkotásaiban tárják fel, mutatják be a hallgatóságagnak. Viszont feltétlenül műsorra kell tűzni olyan műveket is, melyek már az új társadalmunk szemléletmódját, állásfoglalását tükrözik kiemelkedő eszméi és művészi szinten. Így lelkesítően összefonódik a hallgatóság előtt a múlt és a jelen; a hagyomány és a fejlődő valóság. *E műsor-számok kiválogatásában is legyünk igényesek*, de azért ezt mindig mérjük adottságainkhoz, lehetőségeinkhez, mert *csak kellő mértékű tartás mellett* biztosíthatjuk a tervezett pedagógiai, világnézeti és művészi eredményeket.

A műsört *gyakran lezárhatja* egy-egy az ünnepi eseményhez kapcsolódó, nemegyszer azt megjelenítő, vagy dokumentáló film.

Az érzelmi ráhangolás, ráhatás szempontjából nagy jelentőségű *a teremrendezés és díszítés is*. Lehetőleg egy nagy központi teremben tartsuk meg az ünnepélyeket, ahová mindenki befér. Ha erre nincs lehetőség, feldíszítés mellett az osztálytermek lesznek az ünnepélyek színhelyei, ahová a központi helyről mikrofonnal továbbítják a műsört.

A központi helyre, főfalra, vagy a színpad fölé — esetleg transzparensre — kifüggesztjük az ünnep témáját tömören magába foglaló jelmondatot, föléje kerülhet a címer, s alája az eseményt, vagy annak egy emlékezetes részletét megörökítő festmény, illusztrációs részlet, vagy arckép-reprodukció.

A dekoráció legyen izléses, kifejező, igazodjék az alkalomhoz, azt hangsúlyozza, de legyen mérték tartó és mindenképpen nélkülözze a zsúfoltságot, az izléstelen színorgiát, és végül építsen a tanulók találó és szerencsés ötleteire is.

A tervszerű felkészülés fontos elemei, *a próbák és az ellenőrzések is*. A szóló-szereplőknek (szavalók, énekesek, hangszeres játékosok, felolvasók stb.) adni kell megfelelő időt a művek önálló megtanulására. Ugyelni kell közben arra, hogy a betanulás közben

ne idegződjének be náluk hibás asszociációk, mert sokkal nehezebb pl. egy hibásan betanult verset kijavítani, mint újonnan megtanulni. Természetesen nem hagyhatjuk a szereplőket magukra. Mielőtt megtanulták pl. a verseket, azonnal be kell nekik mutatni a megfelelő hangsúlyozott szavaló formát, amely alampintául szolgál számukra. Amit, és ahogyan követelnünk tőlük, nem elegendő nekik csupán bemutatni, de meggyőző magyarázattal is el kell látni, csakis így számíthatunk tudatos és átélést kifejező szereplésre. A próbákon az ellenőrzés során nagyon fontos, hogy a követelményszintet csak fokozatosan emeljük, amikor az előző lépések már szinte készségszerűen begyakoroltak, nehogy a hirtelen emelt igények súlya alatt elkedvetlenedjenek. *A felkészülés betetőzője a főpróba*. Legszerencsésebb, ha az ünnepély előtt 2—3 nappal tartjuk meg. Ekkor már teljesen önállóan ad számot valamennyi szereplő felkészüléséről. Az lehetőleg az egész szervező bizottság és az igazgató jelenlétében történjék, mert ezáltal növekszik bennük a „szereplési láz” és jelentősen csökkenti tudjuk az esetleges gátlásokat. Így még jut idő a felmerült kisebb hibák kijavítására, a végső simításokra is.

A jól sikerült ünnepély után érdemes összegezni, felmérni a benyomásokat, tanulságokat, és a kívánásokat. A tapasztalat szerint — ugyanis — a tanulóknak még sokáig él az ünnepélyről szerzett sok vonzó benyomás, ezekről beszélgetnek, vitatkoznak, véleményt mondanak, egyes szemelvényeket, szerepeket megismételnek, szereplőket olykor a „jelzett” hősökrol neveznek el, megírják észrevételeiket a faliújságba, s ugyanott vagy osztályfőfi órán közlik kritikáikat, kívánásaikat is. Kezdeményezéseiket fel kell karolni, és serkenteni kell őket arra, hogy írjanak benyomásaikról dolgozataikban is. Így az ünnepélyeknek nyoma marad a gyermekek alkotásaiban is.

De a nevelők számára is bőséges tanulsággal szolgálhatnak az iskolai ünnepélyek. Az illetékes tanárok pl. az ünnepélyek benyomásaival a szakismeretek minőségét fokozhatják és felélénkíthetik a tanulók olvasási kedvét a történelmi eseményekkel kapcsolatban, s így növelhetik az osztályon kívüli munka színvonalát is.

Minden ünnepély az egész tanulóifjúságot és nevelőtestületet megmozgató eseménnyé válhat az iskolában, mert Makarenko szavaival élve — belőle — a szervezéssel, felkészüléssel, a lebonnyalással, az összefogással és a boldog várakozással — a „holnap öröme” csendül ki és ez kárpótol minden fáradságért!

Dr. Varsányi László.
Pécs, Tanárképző Főiskola